

Другий рік підряд в Берліні відбуваються події, важливі для Кіри Муратової та Анджея Вайди. Минулого року за видатні заслуги перед світовим кіно одержала престижну премію Берлінської Академії мистецтв Кіра Муратова (30.000 дм). Тоді ж Анджей Вайда одержав премію Свободи Американського фонду кіно і фонду Філіпа Моріса. Нині, в 50-річний ювілей Берлінського кінофестивалю, Кіра Муратова показала фільм «Лист в Америку», Анджей Вайда — «Пана Тадеуша». Йому присуджено Оскара, а Муратовій премію Свободи, яка тепер носить ім'я першого лауреата: Andrzej Wajda / Philip Morris Freedom Prize.

З цього приводу видатні режисери взяли участь у зустрічах з глядачами, у прес-конференціях та церемоніях нагород у Червоній Ратуші Берліна.

Перша прес-конференція з нагоди вручення премії Свободи відбулася в Будинку Віллі Брандта. Виконавчий директор Американського фонду кіно Мак Вей відзначив заслуги українського і польського режисерів у боротьбі за поширення ідей свободи і демократії.

Олена Новикова

Берлінські зустрічі з Кірою Муратовою та Анджеєм Вайдою

У своєму виступі Анджей Вайда сказав: «Нам, польським режисерам, було важко в минулі роки робити вільне кіно, але незрівнянно важче було тому, хто хотів сказати правду про життя в Радянському Союзі. Серед них — Андрій Тарковський, Василь Шукшин, Отар Іоселіані, Сергій Параджанов і Кіра Муратова. В неймовірних умовах вони створили нове кіно, яке було цілковитою несподіванкою для всіх. Можна зрозуміти, з якими труднощами зустрічалась Кіра Муратова, якщо один з її фільмів чекав на показ 17 років. Я її добре розумію — один із моїх сценаріїв чекав 12 років.

Тепер, коли ми дожили до падіння Берлінської стіни, до свободи, настав час зробити щось для тих, хто мужньо «робив правду» тоді й «робить правду» те-

пер. Адже багато хто не хоче й нині підтримувати такі фільми. Я радий, що премія Свободи послужить благородній справі, допоможе знімати нові фільми. І я бачу добрий знак у тому, що я, польський режисер, вручаю премію, засновану американцями, українському режисеру на німецькій землі.

На запитання присутніх відповіла Кіра Муратова.

— Як ви зараз живете, пані Муратова?

— Мені важко розповісти, як ми живемо в Одесі. Краще підіть подивіться «Лист в Америку». Якщо ви думаєте, що я живу не як усі, то помиляєтесь. Я варю, перу, думаю, чим нагодувати родину і себе кожного дня. А взагалі, живемо мріями знімати кіно.

Дуже приємно бачити, що стільки людей прийшло на зустріч. Приємно усвідомлювати, що десь пам'ята-

ють мою творчість. Іноді я думаю, що моє життя нікому непотрібне, здається, що хвиля вже накриває з головою, а от, виявляється, тебе пам'ятають і цікавляться. Це як допінг.

— Що є головним у нинішньому житті?

— Нині лейтмотив усього — гроші. Цей мотив був і раніше, але головним тоді все ж було, щоб не затикали рот. Ви запитуєте про «Астенічний синдром»? Минуло 10 років. Цей фільм відображає той час, тодішній наш менталітет. Я хочу попередити про це нинішнього глядача. «Астенічний синдром» — перебудовний фільм. Тоді була атмосфера істеричного блаженства, насолоди свободою слова, можливістю називати речі своїми іменами. Зараз я про ті ж самі речі в кіно говорила б поміркованіше. Цей фільм сьогодні може здатися довгим і важким. А потім я зняла «Захоплення», просто захотілося зняти такий фільм. А всі шукали якийсь глибокий соціальний підтекст.

— Що ви вирішили зробити, коли дізнались, що вам дадуть гроші?

— Та я вже два роки шукаю гроші на фільм «Другорядні люди». Нам хоче допомогти і наша Одеська адміністрація. Я ж постійно живу в Одесі, російськомовний режисер, громадянка України. Трудність для голови адміністрації в тому, що кіно — це промисловість. А на підставі чого дати гроші людині мистецтва? Але вихід знайшли, гроші мені дадуть по статті: вітчизняний підприємець.

А поки що ситуація складна. Дуже хотілося знімати кіно і ми вирішили зняти на власні кошти «Лист в Америку» на відео. Правда, потім нам знайшли плівку. Кіно знято у мене в квартирі й поруч у парку за два дні. З професіоналів як актор знімався один знайомий режисер, інші — наші друзі.

Кіра Георгіївна — людина пряма, іронічна, дуже скромна. Мова її сповнена яскравими образами. Не любить офіціозу і виступів. Вона доступна. Перед початком її фільму у фойє не було де сісти і вона запропонувала присісти на східцях. Так і розмовляли. До речі, Американський фонд, запросивши її в Берлін, не зустрів в аеропорту. Добре, що вона була з чоловіком: «Спершу я здивувалась, чому нас ніхто не зустрічає. А потім подумала, сказали готель, і добре. Чому, власне, мене повинні зустрічати?»

Цей же фонд запросив її в лютому до Лос-Анджелеса. Кіра Георгіївна звернулась до мене, оскільки я володію англійською: «Будь ласка, попросіть їх, щоб мене там зустріли. Я знаю тільки французьку. Я погано орієнтуюсь на місцевості. До того ж, про Лос-Анджелес в мене не найприємніші спогади. Я була там дві доби. Вийшла з готелю, вирішила трохи пройтись. На вулиці — ні душі. Тільки безкінечною вервечкою шурхотять машини. Їхня архітектура. Якийсь жахливий марсіанський пейзаж».

Під час нагороди премією Свободи на екранах крупним планом показували Вайду й Муратову. Ще на одному екрані — фрагменти з її фільмів. Зібралась інтелектуальна еліта Берліна, представники дипломатичних корпусів, послы України, Польщі, США. У своїх

виступах вони відзначали видатні заслуги К.Муратової в боротьбі за ідеї свободи і демократії. Перед врученням виступив А.Вайда, який підкреслив, що тоталітарний режим знищує індивідуальні особливості людини, її особистість. Кіра Муратова відобразила світ підневільної людини. Як перший лауреат премії він щасливий вручити премію видатному режисерові нашого часу для її подальшої роботи над фільмом «Другорядні люди».

Кіра Георгіївна у відповідь сказала: «Я переживаю стан маргінальної людини, яка вилізла з темного каналу на світло, засліплена світлом. Виявляється, моя праця потрібна. Такі зустрічі додають сил для нової роботи. В практичному житті я не борець. Живу, як усі. Але мистецтво — це царство свободи. І я служу цьому царству».

Берлін, лютий, 2000

«Оскар» кінця століття

Чи є «Оскар» кінематографічним «Нобелем», чи скоріше ефектом успішної запобігливості лоббіюючих фірм?

Пам'ятаю таку сцену: непоказний чоловік виходить на обсіпаний золотом і осяяний багатобарвним світлом подіум. Буря оплесків. Оркестр, туш! Це один із найбільших митців кіно Акіра Куросава одержує свого «Оскара» за творчість у цілому. Потім сходять зі сцени і наступні півтори години вчистість уже неподільно належить творцям чергової версії «Бетмана». Вони дістали тоді кільканадцять «Оскарів» у всіх можливих категоріях, замалим не б'ючи рекорд «Бен Гура».

Хто кого тоді більше захистив: кіноакадемія, пригощаючи Куросаву позолоченою фігурою і п'ятихвилинним кіновим шоу, чи навпаки, він, його справжня величина та ім'я були потрібні машині серійних, розважальних продуктів, аби надати показного блиску і надзвичайності. Чи є «Оскар» кінематографічним «Нобелем», що визначає абсолютну ієрархію цінностей в мистецтві, як вважає Адам Міхнік в газетнім вітанні в честь чудового тріумфу **Анджя Вайди**, чи скоріше ефектом успішної запобігливості лоббіюючих фірм, яких наймають різні групи за інтересами і середовищем — як це виникає зі свідчень Павла Поторочина, чоловіка Гражини Шаполовської, аташе по культурі Польщі в Лос Анджелесі і головного ініціатора забігів довкола нагороди для нашого режисера.

А, може, непотрібно ділити волосину на четверо? Адже утопія «чистого» мистецтва, що не вписується у світ інтересів, політики і мішури влади, виявляє свою несправжність вже в поезії, а що говорити про кіно! І коли голова кіноакадемії Роберт Рекме, обгрунтовуючи цьогорічного «Оскара» за творчість в кіно, говорить про Вайду як про такого, що своїм глядачам подарував «художній погляд на історію, демократію і свободу», відчуваєш, що він має рацію, хоча волів би, аби цього разу нагородили Вайду без політичного контексту, що супроводжував більшість його давніх успіхів. Але таким було те ХХ сторіччя, що навіть папа Римський зайнявся поваленням комунізму, а політично підозрілими виявлялися «вірші аполітичні», як писала Шимборська. Творець «Землі обітованої», митець цього століття дістав «Оскара» за своє бачення «демократії й свободи», мусив пройти гієну усіх можливих звинувачень, від колаборації з владою до докорів в антисемітизмі. Треба пам'ятати, що відзнака, яка його врешті спіткала, належить своєму часові так само, як і ті звинувачення. Ганебне століття тоталітаризму, ідеології і шаленої історії нагородило свого митця так, як зуміло.

Матеуш Вернер. Фільм, березень, 2000 р. Переклад з польської